

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

De keuze van **Tom van Gestel**, artistiek leider / projectcoördinator SKOR

'Omringd door goede voorbeelden' is een project van Atelier Veldwerk (Rudy Luijters, Onno Dirker) 2006/2007

WORKING PROGRESS (1996/97), TADASHI KAWAMATA

Locatie:

Bergermeerpolder bij Alkmaar

Oprichtgever:

Brijder Stichting

Voorgeschiedenis. De feitelijke opdrachtgever, de directeur van de instelling voor verslavingszorg, was zonder een uitgebreide kennis te hebben van eigentijdse beeldende kunst, onder de indruk geraakt van een project van Tadashi Kawamata tijdens de Documenta IX te Kassel (D). Het betrof het werk "Peoples Garden", een 'dorpje' van houten hutjes, constructies van menselijke maat, als een tijdelijke nederzetting in het dal van het riviertje dat door Kassel stroomt. Het werk van Kawamata is principieel tijdelijk, van hout en provoiroir. Het afbreken of vergaan maakt onderdeel uit van het (werk)proces.

De persoonlijke ervaring van de directeur van de kliniek was de concrete aanleiding om Kawamata uit te nodigen. (Het is de zinvolle taak van SKOR om op die mogelijkheden te wijzen.) De kunstenaar ontwikkelde een plan om samen met de gebruikers van de kliniek, de verslaafden, een houten wandel pad te maken. Een traject dat van de kliniek dwars door de polder naar de stad Alk-

maar zou lopen, over een lengte van bijna twee kilometer. Het pad eindigde bij een boot waarmee de laatste hindernis, een brede vaart kon worden genomen. De maat van het werk, het beeld dat dit opleverde in de polder, de bijzondere en intense samenwerking met de gebruikers, dat alles maakt het werk volgens Van Gestel tot een meesterlijk voorbeeld van hoe kunst in een heel specifieke context, daarbij inbegrepen de maatschappelijke doelstelling, tot een indringend resultaat kan leiden.

De boot aan het eind van het pad is bovendien als 'autonoom' sculptuur getoond in de internationale sculptuurtentoonstelling Munster '97.

Het doel van het project was niet het realiseren van een permanent kunstwerk. Het pad heeft jarenlang in de polder gelegen, aanvankelijk bruikbaar als wandelpad, nu voor een deel vergaan en als gefragmenteerd beeld opgenomen in het landschap. Over enkele jaren zal al het hout waarschijnlijk vergaan zijn.

POPPING UP IN OOSTSTELLINGWERF (1999), GEORGINA STARR EEN FILMISCH GEZICHT OP OOSTSTELLINGWERF (1999), JOB KOELEWIJN

Oprichtgever:

Gemeente Ooststellingwerf

Huidige staat:

ontmanteld

Zie ook:

www.skor.nl

Beide werken zijn gemaakt als onderdeel van de manifestatie 'In Verbelinge' waarbij kunstenaars werden uitgenodigd tot het maken van (semi-permanente) kunstwerken in Ooststellingwerf. Deze dunbevolkte streek in Zuidoost-Friesland kenmerkt zich onder meer door een erkende streektaal – het Stellingwerfs – en een roerige sociale geschiedenis. De combinatie van taal en geschiedenis, 'het verhalende', leidde tot de keuze van zeven kunstenaars.

Koelewijn ontwikkelde na grondig onderzoek 'de mobiele bioscoop', een container met een uitgesneden kader, geplaatst in het landschap. Het publiek ging door een donker gangetje een container binnen om in een kleine verduisterde ruimte met bioscoopstoelen te komen. Na het openen van de gordijnen keek het publiek, terwijl de soundtrack van 'Once upon a time in the West' klonk, in de eigen weidsheid.

Het proces van de samenvoeging van een dertiental dorpen in die periode, leidde in de streek tot een versterkte hang naar identiteit. De bioscoop van Koelewijn maakte op een eenvoudige, heel heldere wijze het eigen landschap tot een gemeenschappelijk belang, iets wat het waard is er gezamenlijk naar te kijken. De sterke relatie tussen object, locatie en ontwikkelingen in de streek maakten de bioscoop tot een bijzonder geslaagd kunstwerk.

Georgina Starr constateerde op haar beurt dat er binnen de streek nauwelijks plek was voor de jeugd. Ze ontwikkelde plannen voor een talentenjacht. Na het aanvankelijk 'wantrouwen' te hebben overwonnen groeide er vertrouwen en werden in samenwerking met de plattelandsjongeren, en met name met de al aanwezige muziekbandjes, concerten georganiseerd op onverwachte plaatsen en gelegenheden, en nummers opgenomen. Er werd een cd, 'Popping Up in Stellingwerf', uitgebracht, met bestaande en nieuw geschreven 'streekliederen'. De dynamiek die de overal en nergens opduikende Starr veroorzaakte leidde tot een slotconcert van de manifestatie dat werd bezocht door 4.000 streekjongeren. De cd is inmiddels uitverkocht, videoregistraties van de manifestatie zijn als onderdeel van het oeuvre van Georgina Starr op verschillende (museale) plaatsen vertoond.

Ook de bioscoop van Job Koelewijn is later getoond binnen kunstmanifestaties in Antwerpen, Düsseldorf en bij Fort Asperen tijdens 'De Hollandse Waterlinie'. Binnen die wisselende omgevingen ontstond steeds een bijzondere ruimte voor reflectie van de eigen plaats, maar tevens werd de meerwaarde duidelijk van de aanwezigheid op de oorspronkelijke locatie.

De mobiele cinema is inmiddels ontmanteld.

REINIER VAN ARKEL GROEP (1999), JUAN MUÑOZ

Locatie:

Reinier van Arkel Groep
(psychiatrische kliniek),
Den Bosch

Huidige staat:

het werk is in perfecte staat aanwezig op de oorspronkelijke locatie

Zie ook:

www.skor.nl

De beslissing om Muñoz te vragen om een ontwerp te maken voor deze locatie was gebaseerd op het feit dat de kunstenaar een zekere belangstelling had voor de psychiatrie. In de ontwerpfase stoot Muñoz op een foto van een groep psychiatrisch patiënten die onder leiding van een pater korfbal speelden. Dat beeld werd de concrete aanleiding voor het definitieve ontwerp, de beelden van kunststof. De beeldengroep staat op een binnenplein van de kliniek, dat mede door de als in een boksring geplaatste stootkussen, als een strijdveld oogt. Miscommunicatie speelt een centrale rol. Een van de figuren heeft een bal vast maar lijkt niet precies te weten wat hij ermee aan moet. Daarnaast een tweede figuur waarvan de houding verraadt ook niet precies te weten wat hij daar doet. Daarachter staat 'de arrogante' en vervolgens een personage dat zich bewust lijkt af

te zonderen, de 'uitgestotene'. De verhoudingen duiden op onderling onbegrip. De bal in handen van de eerste figuur draait voortdurend rond en vormt een raadselachtig en dynamisch element in het geheel. Hoewel het beeld niet bedoeld is voor de eeuwigheid, en het derhalve een andere bestemming zou kunnen krijgen of op een zeker moment ontmanteld zou kunnen worden, lijkt het beeld op een ongewoon krachtige manier de complexiteit van de psychiatrie te kunnen aanduiden. De gemeenschappelijke factoren die daaraan ten grondslag liggen: maat, veelvuldigheid, materiaal, de bijzondere betrokkenheid van kunstenaar en opdrachtgever bij het tot stand komen van dit werk, dat alles zal daaraan hebben bijgedragen, maar verklaren niet volledig de indringende aanwezigheid van dit werk.

AAP (1998), AERNOUT MIK

Techniek:

Demcon

Locatie:

St. Maartenskliniek, Ubbergen

Opdrachtgever:

St. Maartenskliniek

Zie ook:

www.skor.nl

De kliniek staat in een bos. De orang-oetang bevindt zich in een publieke ruimte van een revalidatiekliniek en kan bewegen en reageren op prikkels van buitenaf. Het is een interactief object, dat de aanwezigheid van mensen opmerkt. Een heel ingewikkeld 'ding', met rug- en gelaatsspieren. De aap heeft menselijke trekjes en zijn gedrag is onvoorspelbaar. Soms kan je als patiënt een spelletje met hem spelen (boter, kaas en eieren). Als hij zin heeft.

De bedenker van dit werk, Aernout Mik, ziet de gebruikers van de kliniek als 'acteurs' en voegt aan deze werkelijkheid één acteur toe, de aap. Doordat hij één arm in een mitella heeft wordt duidelijk dat zijn aanwezigheid daar niet zonder reden is. Wel heeft Aap zijn eigen biotoop gecreëerd in de kliniek, een boomstronk, een koelkast en een autoband. In museale zin is het een installatie.

Het technische gedeelte van de aap is ontwikkeld door de jonge ingenieurs van Demcon, die er hun toentertijd recent ontwikkelde, techniek

'fuzzy logics' voor in konden zetten en testen. Robottechnieken zijn inmiddels veel verder ontwikkeld, toch is de techniek zodanig dat Aap nog altijd overtuigt.

Tom van Gestel heeft in dat verband het intense genoegen gehad in het schemerdonker getuige te zijn geweest van een stille en geconcentreerde relatie tussen Aap en een patient, die aan het speelbord beiden geheel opgingen in hun spel. De installatie is recent ontmanteld, mede omdat het gebruik complex is, kinderen zien het wellicht iets teveel als een speelobject. Er wordt met Aap te ruw omgesprongen en zo is hij regelmatig geblesseerd geraakt. Er zijn veel verzoeken van musea binnengekomen om Aap in de collectie op te mogen nemen, maar Mik beschouwt het werk niet als een museaal object dat zonder context geplaatst kan worden. Het werk zou eventueel opnieuw in gebruik genomen kunnen worden als de juiste gelegenheid zich voordoet.

MOBIELE SRV-SNOEZEL (2003), ERIK EN BART VAN LIESHOUT

Locatie:

Zorgcentrum Heimerstein,
Rhenen

Huidige staat:

bus is in de kliniek aanwezig, film wordt regelmatig vertoond in het museale circuit.

Zie ook:

www.skor.nl

Erik van Lieshout werd gevraagd een project te ontwikkelen voor een kleinschalig instituut voor verstandelijke gehandicapten, Heimerstein, vlakbij de Grebbeberg. Het instituut viel onder stichting De Opbouw in Utrecht, dat zich inzet voor een bredere inzet van kunst in haar instellingen. Erik van Lieshout en zijn broer Bart zijn een aantal maanden voor een deel van de tijd intern geweest bij de instelling en hebben aan de hand daarvan de mobiele snoezelruimte bedacht. Het is een mobiel object, een omgebouwde vrachtwagen, met een bekleding van spiegelen materiaal waardoor men slechts van binnen naar buiten kan kijken. De voorruit functioneert als een projectiescherm. Door het spiegelen gebogen oppervlak ontstaat een mooi spel met transformaties. Het vehikel is bedoeld als een mobiele ruimte waarin de bewo-

ners feestjes kunnen organiseren. De wagen is voorzien van een dansvloer, een lichtinstallatie, geluidsapparatuur en een rookmachine. Tijdens het bouwen van de wagen op het terrein van de kliniek raakte een aantal bewoners betrokken en die groep werd een belangrijk onderdeel, naast de broers van Lieshout zelf, van de videoproduktie, getiteld 'Happy'. De film onderzoekt de vraag wat 'normaal' is. Met het dilemma van de privacy –er is enige ophef ontstaan bij ouders en voogden van de bewoners– zijn de kunstenaars open en zorgvuldig omgesprongen. 'Happy' is inmiddels vertoond bij diverse gelegenheden buiten de kliniek, onder meer op de Frieze Art Fair in Londen.

Het werk is zowel in letterlijke (formele) als in figuurlijke zin een buitengewoon object dat, hoe zeer ook 'site specific', ver buiten de grenzen van de kliniek kan gaan.

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

colofon

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN, ATELIER VELDWERK

Eind 2006 vroeg Atelier Veldwerk (Rudy Luijters / Onno Dirker) aan een uitgelezen gezelschap een lijst van vijf 'goede voorbeelden' van kunst in de openbare ruimte op te stellen. Door gedurende vele jaren als adviseur of begeleider van talloze projecten te functioneren, hebben al deze specialisten hun sporen verdiend binnen het publieke domein. Het 'beeld van de openbare ruimte' in Nederland is mede door hen bepaald. De persoonlijke keuzes geven mogelijk inzicht in achtergronden en context van dat beeld.

Het betreft de keuzes van:

- Hans van den Ban, *coördinerend adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Lia Gieling, *voormalig directeur de Paviljoens Almere, freelance curator / adviseur*
- Tom van Gestel, *artistiek leider / projectcoördinator SKOR*
- Govert Grosfeld, *senior adviseur SKOR*
- Tanja Karreman, *adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Arno van Rosmalen, *voormalig stadsconservator Rotterdam / directeur Stroom*
- Jan Wijle, *hoofd afdeling kunst in de openbare openbare ruimte / architectuur, Stroom*

Concept en uitvoering:

Atelier Veldwerk

Teksten:

Atelier Veldwerk, Rozanne Kraak

Typografie:

Studio Annelys de Vet (Annelys de Vet, Meike Sloover)

Beeldselectie:

Atelier Veldwerk

Met nadrukkelijke dank ook aan de fotografen:

- Ton Aartsen (Een filmisch gezicht op Ooststellingwerf)
- Henk Geraerds (Tuindorpcollectie)
- Rob Kollaard (Kikkerbelproject)
- Leo van der Kleij (Wasserwaage / Working progress)
- Luuk Kramer (P-reizen SKOR / l'essence de MastenbroekHein van Liempd: P-reizen Stroom)
- Jannes Linders (AAP, Aernout Mik)
- Maarten Olden (SRV-Snoezel)
- Guus Rijven (Wasserwaage)
- Gert Jan van Rooij (Reinier van Arkel-groep)
- Gert Schutte (Polderland Garden of Love and Fire)
- John Stoel (Sanctuarium)

En met dank aan de volgende kunstenaars en instellingen voor het ter beschikking stellen van materiaal:

- Martijn Engelbregt
- Hans van Houweligen
- Moniek Toebosch
- SKOR
- Atelier Rijksbouwmeester
- Stroom